

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 378:37.07(043.3)

Вікторія Муромець, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри управління
Київського університету імені Бориса Грінченка

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СТУДЕНТІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Статтю присвячено висвітленню міжнародного досвіду щодо розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у закладах вищої освіти. Наголошено, що одними із основних завдань підготовки студентів магістратури є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; визначеність й унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечує поступовий розвиток загальних (універсальних) компетентностей, конкурентоспроможність на зовнішньому ринку праці, створення сприятливих умов для професійного вдосконалення, розвитку лідерських компетенцій.

Ключові слова: загальні компетентності, студенти магістратури, компетентнісні засади, заклади вищої освіти.

Лит. 5.

Виктория Муромец, кандидат педагогических наук, доцент, докторант кафедры управления
Киевского университета имени Бориса Гринченко

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ОБЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СТУДЕНТОВ ВТОРОГО (МАГИСТЕРСКОГО) УРОВНЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Статья посвящена исследованию международного опыта по развитию общих компетенций студентов магистратуры в учреждениях высшего образования. Отмечено, что одними из основных задач подготовки студентов магистратуры является системное повышение качества образования на инновационной основе; определенность и нормирование содержания всех подсистем образования, обеспечивает постепенное развитие общих (универсальных) компетенций, конкурентоспособность на внешнем рынке труда, создание благоприятных условий для профессионального совершенствования, развития лидерских компетенций.

Ключевые слова: общие компетентности, студенты магистратуры, компетентностные основы, учреждения высшего образования.

Vyctoriya Muromets, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor, Doctoral Student of the Management Department
Kyiv Borys Hrinchenko University

**THE INTERNATIONAL EXPERIENCE OF THE DEVELOPMENT OF THE GENERAL
COMPETENCES OF STUDENTS OF THE SECOND (MASTER'S) LEVEL OF HIGHER
EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF MANAGEMENT ACTIVITIES**

The article is devoted to the research of the international experience concerning the development of generic competences of the graduate students at the institutions of higher education. It is noted that among the main tasks of training of the graduate students is the systematic improvement of the quality of education on the basis of innovation. The article stresses on the certainty and standardization of the content of all educational subsystems that ensures the gradual development of the common (universal) competence, a competitiveness at the external labor market, the creation of the favorable conditions for professional development and the development of leadership competencies.

Keywords: a general competence, graduate students, competence principles, the institutions of higher education.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань підготовки студентів на другому (магістерському) рівні вищої освіти є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі, що забезпечує поступовий розвиток загальних (універсальних) компетентностей для створення сприятливих умов у професійному зростанні і формуванні

персональних і лідерських компетенцій. У світлі наявних тенденцій суспільного розвитку набуває нового контексту урахування процесно-результатних парадигмальних змін у вищій освіті, що актуалізує розробку методології (ідентифікацію та діагностику) розвитку загальних компетентностей на другому (магістерському) рівні.

Формулювання мети статті і завдань.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, спостереження за процесами, що відбуваються на сучасному етапі реформування вищої освіти і впливають на модернізацію професійної підготовки студентів магістратури уможливили виявлення низки суперечностей між визначеною потребою сучасного суспільства у фахівцях, що володіють новим типом професійного мислення і тенденціями інтеграції й спеціалізації в управлінській підготовці студентів магістратури на компетентнісних засадах і нерозробленістю теоретико-методологічних засад розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у контексті реалізації управлінської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток національної системи вищої освіти на основі компетентнісного підходу вимагає поступового запровадження європейських норм і освітніх стандартів до змісту вищої освіти, підготовку професійно-компетентних фахівців з урахуванням міжнародних вимог. У такому контексті діяльність країн-членів Європейського Союзу спрямована на збереження і розвиток європейських цінностей, міжнародне співробітництво у сфері освіти.

Згідно формулюваннями ЮНЕСКО, освіта являє собою процес соціалізації індивіда, в ході чого відбувається становлення його здібностей до саморозвитку, пов'язаних з формуванням когнітивних (learning to know – вчитися знати, професійно-методична компетентність), діяльнісних (learning to do – вчитися робити, компетентність в плані діяльності, перетворення задуманого в життя), комунікативних (learning to live together – вчитися жити разом, соціально-комунікативна компетентність) і світоглядних (learning to be – вчитися бути, компетентність в плані особистості) компетентностей [3].

Важливе значення для реформування системи вищої освіти в Україні мають результати проекту “Tuning Education Structures in Europe” (“Налаштування освітніх структур в Європі”) [4], підтриманого Європейською Комісією, в якому для реалізації цілей Болонської декларації поставлена задача визначити точки конвергенції і виробити загальне розуміння кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій як результатів навчання.

Проектом запропонована теоретична модель компетенцій майбутніх фахівців і виділені наступні категорії загальних компетенцій: *інструментальні* (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції); *міжособистісні* (вміння виражати почуття і

відносини, критика і самокритика, вміння працювати в колективі і т. д.); *системні* (поєднання розуміння, ставлення і знання, дозволяє аналізувати складові системи і її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи) [3].

Загальні компетенції слід трактувати як універсальні, ключові, надпрофесійні, які мають бути притаманні фахівцю будь-якого напрямку підготовки, спеціальності та кваліфікації, що здобув вищу освіту.

Спеціальні компетенції, визначені проектом на основі аналізу окремих напрямів підготовки фахівців другого циклу (ступінь магістр):

1) володіти предметною областю на підвищеному (просунутому) рівні, тобто володіти новітніми методами і технологіями (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації;

2) критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії і практики;

3) володіти методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на просунутому рівні;

4) бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліни, враховуючи канони певної предметної області, наприклад, в рамках кваліфікаційної роботи;

5) демонструвати оригінальність і творчий підхід;

6) опанувати компетенціями на професійному рівні.

Більшість зарубіжних дослідників, аналізуючи категорії “компетентність” і “компетенція”, виділяють два типи навчальних результатів: загальна компетентність (key competency) і спеціальна (предметна) компетентність (specific competency).

На думку вчених, загальна компетентність розуміється як здатність до аналізу і синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці і комунікації, цілеспрямованість, лідерські якості, організованість і здатність до планування. В принципі, це ті здібності, які “необхідні у будь-яких ситуаціях, не тільки тих, пов'язаних з певною галуззю. Крім того, більшість з них можна розвинути або знищити відповідає чи не відповідає навчальним методом або в певному форматі” [2].

Згідно з формулюваннями ЮНЕСКО, освіта являє собою процес соціалізації індивіда, в ході чого відбувається становлення його здібностей до саморозвитку, пов'язаних з формуванням когнітивних (learning to know вчитися знати, професійно-методична компетентність), діяльнісних (learning to do вчитися робити,

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

компетентність в плані діяльності, перетворення задуманого в життя), комунікативних (learning to live together вчитися жити разом, соціально-комунікативна компетентність) і світоглядних (learning to be вчитися бути, компетентність в плані особистості) компетентностей [3].

Важливе значення для реформування системи вищої освіти в Україні мають результати проекту "Tuning Education Structures in Europe" ("Налаштування освітніх структур в Європі") [4], підтриманого Європейською Комісією, в якому для реалізації цілей Болонської декларації поставлена задача визначити точки конвергенції і виробити загальне розуміння кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій як результатів навчання.

Проектом запропонована теоретична модель компетенцій майбутніх фахівців і виділені наступні категорії загальних компетенцій: інструментальні (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції) міжособистісні (вміння виражати почуття і відносини, критика і самокритика, вміння працювати в колективі і т.д.); системні (поєднання розуміння, ставлення і знання, дозволяє аналізувати складові системи і її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи) [3].

Спеціальні компетенції, визначені проектом на основі аналізу окремих напрямів підготовки фахівців другого циклу (ступінь магістр):

1) володіти предметною областю на підвищеному (просунутому) рівні, тобто володіти новітніми методами і технологіями (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації;

2) критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії і практики;

3) володіти методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на просунутому рівні;

4) бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліни, враховуючи канони певної предметної області, наприклад, в рамках кваліфікаційної роботи;

5) демонструвати оригінальність і творчий підхід;

6) опанувати компетенціями на професійному рівні.

Із позицій цього підходу у 1980 р. Річард Бояціс (Richard E. Boyatzis) написав книгу "The Competent Manager", в якій він узагальнив всі знахідки і дані, отримані на той час. У 1981 р. Р. Бояціс проаналізував дані досліджень компетенцій менеджерів і виявив набір

компетенцій, які відрізняли кращих менеджерів в різних компаніях і в різних функціях, серед яких базовими компетентностями були універсальні. У 1991 р. підхід, заснований на компетенціях, був застосований більш ніж 100 дослідниками у 24 країнах світу.

Ученими Lyle M. Spencer, Jr., Signe M. Spencer у 1993 році була створена всесвітня база даних моделей компетенцій і загальний словник компетенцій, де були проаналізовані та узагальнені дані більш ніж 200 досліджень різних видів діяльності: підприємництва, технічної та професійної діяльності, продажів, соціальної та управлінської сфери, промисловості, військової галузі, охороні здоров'я, освіти та релігійних організацій. Зокрема, ученими було виділені компетенції, загальні для різних моделей компетенцій, а також отримані шкали компетенцій (поведінкові індикатори від нижнього рівня компетенції до вищого). Це все свідчить про початок дослідження та виокремлення загальних компетентностей в окрему ланку.

Як зазначено у дослідженні Elaine Chapman and Marnie O'Neill (The University of Western Australia, Dobson, 2001) "Defining and Assessing Generic Competencies in Australian Universities: Ongoing Challenges" ("Визначення та оцінка загальних компетенцій: поточні виклики"), акцент на визначенні та оцінці загальних компетенцій в австралійських університетах почали всерйоз розробляти наприкінці 1980-х років, з так званою "масифікацією" вищої освіти, а також посилені вимогами для моніторингу якості і процесів управління. Постало питання про те, як саме загальні компетенції повинні бути визначені й оцінені в системі вищої освіти.

Попередні дослідження (Young & Chapman, 2010) припустили, що саме загальні компетенції орієнтуються на виявлення та оцінку характеристик випускників вищих навчальних закладів. Оцінка загальної професійної компетенції у галузі вищої освіти включала здібності і нахили, які підтримують створення нових знань.

Розвиток компетентнісного підходу актуалізував спільний пошук країнами підходів та добору найбільш універсальних за своїм характером, ключових, базових компетентностей, які важливо опанувати людині для того, щоб його соціальна та професійна діяльність була ефективною. Наукові розвідки в цьому напрямку супроводжувалися появою різних класифікацій ключових компетентностей. Підсумком широких дискусій європейської педагогічної громадськості щодо розгляду і класифікації ключових

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

компетентностей стало прийняття Європейської довідкової рамкової структури ключових компетентностей для навчання упродовж життя, прийнятої у 2006 р., в якій містяться вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; математична компетентність і базові компетентності у галузі науки та техніки; цифрова обчислювальна компетентність; вміння вчитися; соціальна і громадянська компетентності; ініціативність та підприємливість; культурна освіченість та виразність [5].

Основні положення щодо інтеграції науки і освіти України у європейське співтовариство реалізується низкою програм, зокрема, це проекти: Tuning Educational Structures in Europe (2000), Education at a Glance 2011: OECD Indicators. Glossary. – Paris: 2011, International Standard Classification of Education. ISCED 1997/UNESCO, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning, The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28 – 29 April 2009).

Важливою і актуальною в межах нашої теми є дослідження "Competence-based learning: a proposal for the assessment of generic competences" (2008), де зазначаються наступні компетентності: здатність до аналізу і синтезу; здатність до організації і планування; базові загальні знання; засвоєння основ базових знань з професії; усне і письмове спілкування рідною мовою; знання другої мови; елементарні комп'ютерні навички; навички управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел); розв'язання проблем; прийняття рішень; здатність до критики та самокритики; взаємодія (робота в команді); здатність працювати в міждисциплінарній команді; здатність спілкуватися з експертами з інших галузей; позитивне ставлення до несхожості та інших культур; здатність працювати в міжнародному середовищі; етичні зобов'язання; здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі навички і вміння; здатність до навчання; здатність пристосовуватись до нових ситуацій; здатність породжувати нові ідеї (креативність); лідерські якості; розуміння культури та звичаїв інших країн; здатність працювати самостійно; планування і управління проектами; ініціативність та дух підприємництва; турбота про якість.

На увагу заслуговують уточнення тотожних

понять у термінологічному полі нашого дослідження. Зокрема, термін "вправність" (skill) є, можливо, найбільш вживаним, із значенням "бути спроможним, здатним, умілим". Він часто вживається в множині "вміння, навички" (skills), і часом у більш вузькому значенні, ніж компетентності (competences).

Це пояснює вибір терміну "компетентності" в проекті Tuning [4]. Не зважаючи на це, два терміни "універсальні навички і вміння" (transferable skills) і "загальні компетентності" (generic competences) можна розглядати як такі, що мають однакове значення. Вони відносяться до тих компетентностей, які є загальними і можуть бути ототожені з певним рівнем різних програм на здобуття ступеню.

У проекті Tuning [4] зроблено спробу розвинути концепцію компетентностей в руслі єдиного комплексного підходу, розглядаючи здатності як динамічне поєднання властивостей, які разом роблять можливим компетентне виконання, або як частину кінцевого продукту навчального процесу.

У першу чергу, вважається, що компетентності включають в себе знання і розуміння (теоретичні знання з академічної дисципліни, здатність знати і розуміти), знання як діяти (практичне або операційне застосування знань в певних ситуаціях), знання як жити (цінності як інтегральний елемент сприйняття і співіснування з іншими в соціальному контексті). Компетентності являються поєднанням властивостей (по відношенню до знань та їх застосування, установок, навичок, умінь та обов'язків), які описують рівень або ступінь, до якого особа здатна виконувати їх.

У такому контексті компетентність або сукупність компетентностей означає, що особа застосовує певну здатність або вміння для виконання завдання, в якому він/вона здатна продемонструвати, що він/вона може виконати його в такий спосіб, який дозволяє оцінити рівень досягнень. Компетентності можуть бути оцінені і розвинені. Це означає що, як правило, люди мають або не мають якусь компетентність не в абсолютному значенні, а володіють нею певною мірою, тобто компетентності можна вважати безперервними і можна розвивати через досвід та навчання.

У проекті Tuning [4] розглядаються дві різні сукупності компетентностей: По-перше, ті компетентності, які залежать від предметної області. Вони є ключовими для будь-якого ступеню і безпосередньо пов'язані із спеціальними знаннями предметної області. Вони

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

названі академічними спеціальними (фаховими) компетентностями. Ці компетентності роблять кожну окрему програму на здобуття ступеню індивідуальною і послідовною.

По-друге, зроблена спроба визначити спільні властивості, які можуть бути загальними для любого ступеню і які вважаються важливими певними соціальними групами (в даному випадку випускниками навчальних закладів і роботодавцями). Є деякі властивості, такі як здатність до навчання, здатність до аналізу і синтезу тощо, які є спільними для всіх або більшості ступенів.

Зауважимо наступне, що у сучасному суспільстві, яке змінюється, соціальні запити якого мають тенденцію до постійного переформатування, саме загальні компетентності мають стати дуже важливими, тому що вони можуть надати більше перспектив для працевлаштування і подальшої реалізації майбутніх фахівців в управлінському аспекті.

Узагальнюючи розуміння сутності загальних компетентностей, зупинимось на тому, що під час розробки і модифікації освітніх програм, надзвичайно важливо, щоб університет враховував зміни в потребах суспільства, а також наявні на поточний момент та майбутні можливості з працевлаштування. Тому, на нашу думку, загальні компетентності повинні бути збалансованими з фаховими компетентностями предметної області, при розробці навчальних програм вони є життєво важливими.

Важливою і актуальною в межах нашої теми є дослідження "Competence-based learning: a proposal for the assessment of generic competences" (2008). В цьому дослідженні розглядаються загальні компетентності, тоді як фахові компетентності були проаналізовані з використанням різних підходів в залежності від кожної предметної області відповідними групами експертів. Проведені консультації розглядаються як колективні роздуми над тим, що різні соціальні групи думають про важливість кожної з вибраних компетентностей і як вони оцінюють роль університетів у їх досягненні.

Цілком погоджуємося із зарубіжними науковими працями, зокрема, Young, J., & Chapman, E. (2010). Generic competency frameworks: a brief historical overview. *Education Research and Perspectives*, 37(1), 1 – 24 щодо можливості розробки спільної мови для опису ефективності роботи цілої організації, який допомагає встановленню порозуміння між співробітниками різних відділів і різних рівнів організації (наприклад – дуже важливо єдине для

всіх розуміння: що таке гарне керівництво і що означає ефективна робота в команді).

Зокрема, можливість досягнення високого рівня узгодженості при оцінці працівника, при відборі кандидатів на заохочення, при розробці програми навчання (все експерти мають можливість однаково розуміти цінні якості працівника і знати, що необхідно оцінити, а що можна проігнорувати) відіграє той факт, наскільки у майбутнього фахівця розвинені є ключові (загальні) компетенції. Такі компетенції, які підтримують проголошену місію і цінності, а також, як правило, можуть бути застосовані до будь-якої посади в організації.

Як зазначається у дослідженні Holmes L. (1997). One more time, transferable skills don't exist (and what we should do about it). *Paper presented to the Higher Education for Capability Conference on Embedding Key Skills across the Curriculum*, Nene College, Northampton, саме загальні компетенції мають універсальне визначення, що застосовуються по відношенню до деяких посад в організації (наприклад, вплив, стратегічне мислення, лідерство).

Висновки. Таким чином можна стверджувати, що у європейських документах у сфері вищої освіти визнано надзвичайно велику системоутворювальну роль вищезазначених загальних компетентностей незважаючи на дискусійний характер їх переліку. Подальшим питанням для розв'язання цього питання є дослідження розвитку загальних компетентностей студентів магістратури окремих спеціальностей у контексті реалізації управлінської діяльності.

1. Ihsen S. *VDI-Beruf und Karriere: Karriere für Ingenieurinnen. – Ergebnisse des VDI-Politikdialoges vom, 2003.*

2. *Навички для сучасної України. Резюме [Електронний ресурс]. – К.: Word Bank Group, 2015.– 20 с. – Режим доступу: <http://www.ipq.org.ua/ua/news/93>.*

3. *Hutmacher Walo. Key competencies for Europe: Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27 – 30 March 1996 / Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasbourg. – 1997. – P. 11.*

4. *Tuning Educational Structures in Europe. – http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html, 25.10.2005 p.*

5. *Schulz B. The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdl.handle.net/10628/39> <http://www.keytrain.com/softskills.asp>*

Стаття надійшла до редакції 27.06.2016